

Vurdering af Poldanors overholdelse af miljøregler relateret til gyllehåndteringen på virksomhedens svineproduktioner

Maj 2005

Udgivet : 6. maj 2005

Udarbejdet : Morten Guld Nielsen + Poul Martin Møller
Efterset : Lene Lauritsen
Godkendt : Mette Jeppesen

INDHOLDSFORTEGNELSE		SIDE
1	INTRODUKTION	3
2	KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER	4
2.1	Generelt	4
2.2	Lokalisering og naboer	6
2.3	Myndighedsgodkendelser	6
2.4	Staldindretning	7
2.5	Opbevaring af gylle	8
2.6	Anvendelse af gylle	10
2.7	Resultater af vandkvalitetsundersøgelser	10
2.8	Øvrige observationer	11

BILAG

1. Notat om artikler og relaterede fotos på www.3f.dk
2. Notat om kritik af Poldanor delrapport fra december 2004
3. Liste over anvendt nøglelovgivning mv.

1 INTRODUKTION

Investeringsfonden for Østlandene (IØ-fonden) har anmodet Carl Bro om at gennemføre en vurdering af gyllehåndteringen i forbindelse med en række svinefarme i Central- og Østeuropa, herunder Poldanor i Polen.

Opgaven har været, at identificere eventuelle afvigelser i Poldanors håndtering af gylle i forhold til henholdsvis den polske og den danske miljølovgivning.

Som led i vurderingen har et team bestående af en dansk miljøkonsulent, en dansk landbrugskonsulent og en polsk miljøkonsulent aflagt to besøg hos virksomheden; et i december 2004 hvor der blev besøgt 6 farme og ét i april 2005, hvor der blev besøgt yderligere 9 farme således at alle 15 Poldanors farme har været besøgt. I april blev desuden besøgt Dabrowa farmen, som fungerer som samlestad.

Poldanor råder over 17 lokaliteter til svineproduktion, men kun de 15 er omfattet af indeværende gennemgang, da Dabrowa, som er samlestad, og Konarzyno, som er ornestation, har en meget begrænset gylleproduktion.

De 15 produktionsfarme er efter overtagelse blevet renoveret, hvilket typisk har omfattet ny bund med spalter monteret over gyllekanaler med vakuum gyllehåndtering, nyt inventar, nyt varme og ventilationsanlæg samt vand og foderanlæg. Der er anlagt nye, overdækkede gyllelaguner ved en stor del af farmene.

Poldanor har et markbrug på 12.500 ha som aftager gyllen fra svineproduktionen og derudover er der gylleaftaler for 1.870 ha.

Poldanor har ca. 30.000 stipladser til slagtesvin på kontrakt hos lokale landmænd, som modtager grisene som 24 kg grise. Nærværende rapport omfatter ikke kontraktproduktionen. Tilsvarende omfatter rapporten ikke øvrige Poldanor aktiviteter såsom foderproduktion og maskinstation.

Nærværende rapport indeholder Carl Bro Gruppens overordnede konklusioner og anbefalinger fra de gennemførte besøg. Det skal understreges, at opgaven ikke har omfattet en detaljeret vurdering af virkningerne af Poldanors svineproduktion på miljøet. En sådan vurdering ville blandt andet kræve beregning af ammoniak-emissioner og kvælstofspredning, undersøgelse af klima og vækstforhold, vurdering af andre forureningskilder i området, recipientanalyser for jord, vand og luft, vurdering af baggrundsbelastningen etc.

Carl Bro er specielt blevet anmodet om at vurdere indholdet af 2 artikler med tilhørende fotos, lagt på www.3f.dk 23. marts hhv. 4. april 2005, hvori der angiveligt gives eksempler på, at Poldanor ikke lever op til danske miljøregler. Vurderingen heraf er foretaget i særskilt notat, se bilag 1.

Carl Bro udarbejdede i december 2004 en delrapport omfattende 6 af Poldanors 15 svineproduktioner og med fokus på 2 farme med laguner. Konklusionerne i Carl Bros delrapport fra december 2004 blev ifølge www.3f.dk mødt af kritik fra danske miljøeksperter. Carl Bro har i særskilt notat, se bilag 2, kommenteret på denne kritik.

2 KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

2.1 Generelt

Den overordnede konklusion fra gennemgangen er, at Poldanor overholder den polske lovgivning vedrørende gyllehåndtering, og arbejder hen imod at leve op til de danske regler på de områder, hvor der i dag er afvigelser.

Den eneste klare afvigelse fra danske regler er, at Poldanor udbringer gylle om efteråret på marker, der benyttes til hvede og triticale, hvilket ikke er tilladt i Danmark. Ifølge de danske regler må udkørsel af gylle om efteråret kun ske, såfremt der den følgende dyrkningssæson skal dyrkes vinterraps samt græs til foderproduktion og frø. Der findes ikke tilsvarende polske regler.

Den miljømæssige konsekvens heraf kan ikke vurderes på det foreliggende grundlag, men det skal bemærkes, at det er under 10 % af den samlede gylleproduktion fra Poldanor, der anvendes på denne måde, og at anvendelsen vil ophøre i takt med at opbevaringskapaciteten på specifikke farme udbygges, hvilket Poldanor forventer afsluttet senest i første halvår 2006.

Lokalisering og myndighedsgodkendelser

Langt de fleste farme er beliggende med god afstand til nærmeste naboer. En enkelt farm ligger nærmere end 300 meter på bymæssig bebyggelse, hvilket i Danmark vil kræve en lokaliseringstilladelse, men da Poldanor har overtaget en eksisterende farm og har de påkrævede polske tilladelser, vurderes placeringen ikke at være i strid med danske regler. Der er ikke naboklager over farmen.

De nødvendige myndighedsgodkendelser vurderes overordnet at være på plads. Poldanor har ansøgt om integreret (IPPC) miljøgodkendelse for de 11 farme, der er omfattet af lovkrav herom. Fire farme er godkendt og de øvrige syv ansøgninger er under sagsbehandling.

Carl Bro har gennemgået en række vandkvalitetsrapporter fra polske myndigheder (drikkevand + grund/overfladevand), og vurderer sammenfattende at rapporterne ikke indikerer, at Poldanor skulle opbevare eller håndtere gylle i modstrid med reglerne.

Staldindretning

De 15 produktionsfarme har alle nyt gyllehåndteringssystem i staldene, idet der er tale om en nyopført stald og 14 stalde som i forbindelse med reovering har fået ny staldbund med spalter monteret over gyllekanaler med vakuumudmugning.

Samlet vurderes gulve og udmugningssystem miljømæssigt at leve op til de danske regler og at kunne betegnes som "Best Available Techniques" (BAT) jf. EU's miljøretningslinier for svineproduktioner.

Opbevaring af gylle

Poldanors farme har en samlet opbevaringskapacitet til ca. 13 måneders gødningsproduktion og overholder hermed både danske og polske regler på dette område. I Danmark kræves normalt ca. 9 måneders opbevaringskapacitet. I Polen er der krav om 6 måneders opbevaringskapacitet i nitratfølsomme områder, og fra 2008 et generelt krav om 4 måneders opbevaringskapacitet.

Visse af Poldanors farme har dog ikke tilstrækkelig opbevaringskapacitet, og fra disse farme transporteres gylle i lukkede tankvogne til farme med overkapacitet. Med denne omfordeling lever virksomheden op til både polske og danske lovkrav, men omfordelingen er uhensigtsmæssig ud fra et driftsmæssigt synspunkt og virksomheden har derfor ansøgt om tilladelse til at etablere nye laguner med fast overdækning, således at alle farme får minimum 12 måneders opbevaringskapacitet.

Gyllen opbevares i lukkede gyllelaguner og/eller gylletanke, som er anlagt i tilknytning til farmene. Der er i dag ved syv farme lukkede/overdækkede gyllelaguner, tre farme har gylletanke overdækket med plastmembran, to farme har gylletanke, hvor der holdes flydelag, én farm har laguner, hvor der holdes flydelag, mens to farme ikke har opbevaringskapacitet ud over kapaciteten i gyllekanalerne.

Anvendelse af gylle

Virksomheden overholder både samlet og for de enkelte produktionsenheder det danske harmonikrav på maksimalt 1,4 dyreenheder per ha, og dermed også EUs nitratdirektiv som foreskriver maksimalt 1,7 dyreenheder per ha.

Al gyllen udbringes med selvkørende gylleudlæggere eller gyllevogne med slangebom, hvilket er i overensstemmelse med danske regler. Der tildes 25 – 30 tons gylle per ha afhængig af afgrøde og næringsstofindhold i gyllen, hvilket også er i henhold til danske regler og praksis.

Gyllen tildes til raps om efteråret samt hvede, majs, rug, byg, havre og triticale om foråret, hvilket er i henhold til danske regler. En relativt mindre mængde gylle udbringes om efteråret til hvede og triticale, hvilket er tilladt i Polen, men ikke tilladt ifølge danske regler. Denne praksis vil ifølge Poldanor ophøre i takt med at virksomheden udbygger opbevaringskapaciteten på nogle farme.

Observationer

Hverken den polske eller den danske lovgivning indeholder fuldstændige regler for den enkelte svineproduktion. De generelle regler suppleres i stedet med specifikke vilkår, der fastsættes i de lokale myndigheders miljøgodkendelse af den enkelte farm.

Miljøgodkendelsen skal, for større svineproduktioner som Poldanors, hvile på princippet om anvendelse af "bedst tilgængelig teknologi" (BAT). Ud fra dette princip vil der i danske miljøgodkendelser ofte blive stillet vilkår om systematisk styring og kontrol af en række miljøforhold. Poldanor udfører i dag styring og kontrol af miljøforholdene, men Carl Bro anbefaler, at indsatsen systematiseres yderligere inden for enkelte områder, som nærmere beskrevet i afsnit 2.8

Øvrige vurderinger

Carl Bro er specielt blevet anmodet om at vurdere indholdet af to artikler med tilhørende fotos på www.3f.dk, hvori der angiveligt gives eksempler på, at Poldanor ikke lever op til danske miljøregler. Carl Bro har, som beskrevet i bilag 1, gennemgået artikler og fotos, besigtiget de omtalte lokaliteter samt interviewet Poldanors ledelse. På den baggrund konkluderer Carl Bro, at artikler og fotos ikke sandsynliggør, at Poldanor ikke lever op til danske miljøregler.

Carl Bros delrapport om Poldanor fra december 2004 blev ifølge www.3f.dk kritiseret af tre danske miljøinstitutioner. Carl Bro har kontaktet de tre institutioner jf. bilag 2, og vurderer på den baggrund ikke at der er grundlag for ændring af konklusionerne i delrapporten fra december 2004, idet alle tre institutioner har bekræftet, at de alene har udtalt sig generelt om danske forhold og ikke specifikt om Poldanor rapporten, som de ikke havde haft mulighed for at læse inden de udtalte sig.

2.2 Lokalisering og naboer

Langt de fleste farme er beliggende med god afstand til nærmeste naboer. En enkelt farm ligger nærmere end 300 meter på bymæssig bebyggelse, hvilket i Danmark vil kræve en lokaliseringsstilladelse, men da Poldanor har overtaget en eksisterende farm og da der ikke er naboklager over farmen, vurderes placeringen ikke at være i strid med danske regler. De polske myndigheder har givet tilladelse til renovering og ibrugtagning af farmen, samt til opførelse af en ny, overdækket gyllelagune på lokaliteten.

Alle Poldanors gyllebeholdere opfylder afstandskravene i den danske husdyrgødningsbekendtgørelse jf. bilag 3, ref 1.

Den største del af gyllen fra Poldanors svineproduktioner udbringes ved, at den pumpes fra gyllelagrene til 6 store selvkørende gylleudlæggere, som udlægger gyllen på markerne ved hjælp af slæbeslanger. Ved denne metode spares naboerne for støj- og lugtgener fra transporten mellem gyllelagre og marker. Den resterende del af gyllen transporteres i lukkede tankvogne fra gyllelagrene til mobile tanke i marken, hvorfra det udbringes med gylleudlæggere eller gyllevogne. Gyllevogne med slangebom bruges ikke til transport ad landevejen. Dette reducerer lugtgener og jordspild på landevejene. Naboer adviseres skriftligt som fast procedure inden gylleudbringning, således at de har mulighed for at gøre indsigelse mod planen.

Der foregår en del omfordeling af gylle mellem farmene, hvilket øger transporten med lukkede tankvogne, men dette skulle blive afskaffet i takt med at der opnås tilladelse til at anlægge yderligere lagerfaciliteter ved farmene.

Ifølge Poldanors ledelse er der ikke verserende naboklager over farmene, ligesom gylleudbringningen i foråret 2005 ikke har givet anledning til klager.

Områder omkring farmen i Chometowo er en nationalpark, hvor der er specielle restriktioner omkring gylleudbringningen. Myndighederne har angivet, hvilke arealer, der ikke må spredes gylle på, og Poldanor følger anvisningerne.

Poldanor oplyser, at de ikke har farme eller marker, der ligger i udpegede nitratfølsomme områder. Dette bekræftes af lister over følsomme områder fra regionerne Zachodniopomorskie og Wielkopolskie. Tilsvarende foreligger der ikke oplysninger om, at Poldanor skulle have farme eller marker beliggende i såkaldt NATURA 2000 områder (habitat- og fuglebeskyttelsesområder), men det skal bemærkes at de polske myndigheder ikke er færdige med at udpege disse områder, og at der er en vis usikkerhed omkring de præcise områdegrænser. Det anbefales derfor, at Poldanor løbende holder sig orienteret om udviklingen hos de relevante myndigheder.

2.3 Myndighedsgodkendelser

Den overordnede konklusion fra gennemgangen er, at de nødvendige godkendelser / tilladelser er på plads eller er under sagsbehandling. Sagsbehandlingen af Poldanors ansøgninger om etablering af nye gyllelaguner har flere steder trukket længere ud end forventet, hvilket er en væsentlig årsag til at Poldanor på visse farme ikke har kapacitet til at opbevare gyllen fra farmens egen produktion.

Poldanor har ansat en person med dagligt ansvar for miljøansøgninger, godkendelser mv. Virksomheden følger udviklingen i den relevante miljølovgivning og følger desuden løbende op på udeståender vedrørende miljøtilladelser mv.

Af de 15 omfattede farme, der indgår i nærværende undersøgelse, skal de 11 ifølge den polske lovgivning have en integreret (IPPC) miljøgodkendelse pr. 1. januar 2005. Status herfor er, at Poldanor i 2004 har indsendt ansøgninger for alle 11 farme, men at myndighederne indtil videre kun har udstedt godkendelser for 4 farme. Det skal bemærkes, at det er et generelt billede for Polen, at myndighederne ikke har udstedt IPPC godkendelser til tiden, og det vurderes således ikke at være et lovbrud forårsaget af Poldanor. Det skal i den forbindelse bemærkes, at Poldanor samt en række andre virksomheder er blevet meddelt udsættelse for kravet om IPPC på initiativ fra den polske EU forhandlingsdelegation - en udsættelse, som Poldanor dog ikke mener at have behov for at gøre brug af.

Miljømyndighederne i regionen Vest-Pommern (Zachodniopodmorskie) har nægtet at udstede IPPC godkendelse til farmene i Naclaw og Swielino, angiveligt fordi der ikke er tilstrækkelig opbevaringskapacitet på de to farme. Poldanor har anket denne afgørelse til miljøministeriet, hvor sagen pt. ligger til vurdering. Grundlaget for anken er, at der allerede inden etablering af produktionen på de to lokaliteter blev søgt om tilladelse til etablering af tilstrækkelig opbevaringskapacitet.

De lovpligtige gødningsplaner er udarbejdet for 2005 og godkendt af myndighederne, og der er indgået gylleaftaler med landmænd om udbringning af gylle på deres marker. Disse aftaler omfatter i alt 1.870 ha. Der er desuden aftaler med autoriserede firmaer om bortskaffelse af døde grise og om bortskaffelse af affald, herunder miljøfarligt affald.

Carl Bro har i forbindelse med besøgene fået forelagt en række dokumenter, herunder oversigtskort, produktionsoversigter, miljøansøgninger og godkendelser, aftaler om affaldsbortskaffelse, kvitteringer for affaldsbortskaffelse, gylleaftaler, vandkvalitetsrapporter, miljøinspektionsrapporter mv.

Miljøtilsynsmyndighederne (WIOS) i regionerne Pommern og Vest-Pommern, de to regioner hvor stort set samtlige farme ligger, er kontaktet december 2004 og bekræftede her, at der ikke er udestående sager med virksomheden udover hvad der er nævnt ovenfor.

2.4 Staldindretning

Staldene er bygget til flydende gødningshåndtering uden anvendelse af strøelse. Der anvendes dog lidt træspåner i farestaldene.

Langt de fleste stalde har gennemgået en total renovering. Der er i den forbindelse anlagt ny bund i staldene og monteret gødningsriste eller spalter over 50 - 60 cm dybe gødningskanaler. Der er installeret vakuumudmugning som leder gyllen til pumpebrøndene, hvor der er installeret en pumpe som pumper gyllen til gyllelagunerne eller gylletankene. Der er for alle farmene således tale om et nyt gyllehåndteringssystem i staldene. De fleste farme har også nye rørsystemer frem til pumpebrøndene og videre frem til lagerfaciliteterne. Det vurderes, at gylleanlæggene er udført i henhold til danske anvisninger.

I farestaldene er der farestier med delvis spaltegulv. Fravænningsstalde er 2 klimastalde med overdækning som kan hæves og der er varme i gulvet. Der er støbejernsriste eller plastriste i 60 – 66 % af lejearealet, dog er der i 4 stalde fuldspaltegulv, hvor der etableres fast gulv med plastplader de første 4 uger grisene er i stalden. Alle slagtesvinestaldene er med fuldspaltegulve.

Samlet vurderes gulvindretning og udmugningssystem miljømæssigt at leve op til de danske regler og at kunne betegnes som "Best Available Techniques" jf. EU's miljøretningslinier for svineproduktioner jf. bilag 3, ref. 4.

2.5 Opbevaring af gylle

Tabel 1 opsummerer gylleopbevaringen på de omfattede produktionsenheder. Som det fremgår af tabellen har Poldanor en samlet lagerkapacitet på ca. 295.000 m³, hvilket, i forhold til en samlet årlig gylleproduktion på ca. 282.000 tons gylle, giver en gennemsnitlig opbevaringskapacitet svarende til ca. 13 måneders gylleproduktion.

Tabel 1: Opbevaringsmetoder og -kapaciteter på Poldanors farme

Farm	Lagertype	Lagerkapacitet (måneder)	Lagerkapacitet (M ³)	Gylleproduktion (M ³)
Koczala	2 tanke m. flydelag + 3 overd. laguner m. bundmembran	19,9	87.000	52.439
Plaszczyca	2 overdækkede laguner ¹	10,4	15.000	17.312
Dobrzyn	15 ståltanke m. flydelag/overd.	11,1	19.200 ²	20.720
Gizyno	2 overdækkede laguner ¹	32,8	23.000	8.426
Radowo	Gyllekanaler	5,8	4.060	8.449
Zalasia	2 gylletanke m. flydelag + tag	13,2	11.000	9.986
Kujanki	1 overdækket lagune ¹	13,5	13.000	11.521
Lekinia	2 overdækkede laguner ¹	25,2	25.000	11.895
Mietno	2 laguner m. flydelag	5,0	14.000	33.795
Chometowo	Overdækket lagune m. bundmembran	35,8	42.000	14.075
Uniechówek	Gylletank m. syv kamre m. flydelag	9,2	29.000	37.735
Pawlowko	2 overdækkede laguner ¹	11,9	17.000	17.150
Czarnowesy	2 ståltanke m. plastoverdækning	7,2	3.000	4.998
Swielino	Gyllekanaler	1,9	2.000	12.451
Naclaw	3 ståltanke m. plastoverdækning	2,8	5.000	21.536
Total		Gennemsnit: 13,1	295.860	282.489

¹ Lukket pose af plastmembran. Opfylder kravene i landbrugets BAT byggeblad nr. 103.04-30.

² Inkluderer at der anvendes en af de to laguner på Plaszczyca (er modsvarende fratrukket her).

Poldanors opbevaringskapacitet er således i overensstemmelse med det kommende polske lovkrav om minimum 4 måneders opbevaring og med den polske "Good Agricultural Practise" (GAP), hvori der angives minimum 6 måneder som god praksis.

Det er også i overensstemmelse med kravet i Danmark, der i følge den danske husdyrgødningsbekendtgørelse er minimum 6 måneders opbevaringskapacitet, men dog således at der er tilstrækkelig lagerkapacitet til at gødningen kan tildeles i henhold til gødningsplanen. Udkørsel af gylle om efteråret må kun ske, såfremt der den følgende dyrkningsæson skal dyrkes vinterraps samt græs til foderproduktion og frø. I praksis betyder det normalt 9 måneders lagerkapacitet i Danmark.

Den angivne kapacitet er inklusiv kapacitet i gyllekanaler og pumpebrønde, da det er normen i Danmark at medregne disse voluminer.

Tabellen viser, at der er nogle farme med utilstrækkelig kapacitet, (som markeret med fed skrift i tabellen) og andre med rigelig. Dette forhold løses på nuværende tidspunkt ved, at Poldanor kører gyllen i lukkede tankvogne til farme med overskydende opbevaringskapacitet. Med en sådan flytning opfylder man lovkravene om opbevaringskapacitet i henhold til både dansk og polsk lovgivning, men det er u hensigtsmæssigt med så megen gylletransport på landevejene pga. øget brændstofforbrug og støj. Poldanor arbejder derfor på at etablere 12 måneders opbevaringskapacitet ved alle farmene. Der er indsendt ansøgninger om anlæggelse af de nødvendige overdækkede gyllelaguner, og Poldanor oplyser, at lagunerne vil blive anlagt så snart de nødvendige tilladelser foreligger.

Poldanors gyllelaguner i Koszala og Mietno har været kritiseret for ikke at være overdækkede. Status pr. april 2005 er at:

- De tre laguner i Koszala er overdækket med plastmembran.
- De to laguner i Mietno har stadig ikke fast overdækning, men drives som gylletanke med flydelag, hvilket vurderes at være i overensstemmelse med danske regler. Poldanor har indsendt ansøgning om etablering af ny fortank og 3 nye laguner med fast overdækning og en samlet opbevaringskapacitet på 28.000 m³, og afventer en godkendelse heraf.

Samlet vurderer Carl Bro, at alle Poldanors gyllebeholdere (tanke og laguner) pr. april 2005 principielt drives i henhold til danske regler. Ved Carl Bros besøg har der været forsvarligt flydelag på alle beholdere uden fast overdækning (bortset fra lagunerne i Koszala, der var ved at blive overdækket med plastmembran under besøget i december 2004, og nu er fuldt overdækket). Lagunerne i Mietno drives som gylletanke med flydelag. Carl Bro vurderer dog, at lagunerne har en størrelse, der gør det vanskeligt og tidkrævende til enhver tid at sikre et dækkende flydelag, og Poldanors beslutning om at etablere nye laguner med fast overdækning på farmen vurderes at være hensigtsmæssig.

Det skal bemærkes, at der i Polen har været fremsat lovforslag om fast, stiv overdækning af gyllebeholdere på større svineproduktioner pr. 1. maj 2005. Dette forslag vil gøre de polske krav skarpere end de danske og vil ulovliggøre stort set alle Poldanors (og øvrige større svineproducenters) gyllebeholdere. Forslaget er dog, af den polske præsident, sendt til vurdering hos den polske Forfatningsdomstol. I skrivende stund (primo maj 2005) er det således stadig uvist, hvad de endelige krav bliver til overdækning af gylletanke og gyllelaguner. Poldanor følger situationen.

2.6 Anvendelse af gylle

Produktionsomfanget hos Poldanor svarer samlet til 14.430 dyreenheder¹, hvilket ifølge danske regler afstedkommer et harmonikrav på 10.307 ha, idet der regnes med max 1,4 dyreenheder per ha. Virksomheden dyrker selv 12.500 ha og der er indgået gylleaftaler for et areal på 1.870 ha.

Det kan således konkluderes, at Poldanor overholder det danske harmonikrav om max. 1,4 dyreenhed pr. ha, og dermed også kravet i EU's nitratdirektiv, som foreskriver maksimalt 1,7 dyreenheder pr. ha, og som er gældende for nitratfølsomme områder i Polen.

Udover at Poldanor samlet opfylder harmonikravet, er det beregnet at også de enkelte farme opfylder kravet hver for sig.

Der udbringes fra nogle af farmene med begrænset opbevaringskapacitet også gylle om efteråret på arealer hvor der etableres hvede eller triticale ifølge de danske regler må udkørsel af gylle om efteråret kun ske, såfremt der den følgende dyrkningssæson skal dyrkes vinterraps samt græs til foderproduktion og frø. På dette punkt overholdes de danske regler ikke. Der findes ikke tilsvarende polske regler, selvom nitratdirektivet også er implementeret i Polen.

Poldanor har ansøgt om at anlægge yderligere opbevaringskapacitet således at alle farme når op på en opbevaringskapacitet på 12 måneders gylleproduktion og virksomheden forventer senest fra og med 2006 at kunne overholde danske regler.

Gyllen udlægges med selvkørende gylleudlæggere eller gyllevogn med 24 meter slangebom og slæbeslanger, hvilket er i overensstemmelse med danske regler.

Der er udarbejdet gødningsplaner for de relevante farme. I forbindelse med udbringning af gylle udtages der prøver af gyllen for mere præcist at kende næringsstofindholdet i gyllen. Der tildeles 25 – 30 tons gylle per ha afhængig af afgrøde og næringsstofindhold i gyllen, og det er i henhold til danske regler.

Poldanor har etableret et biogasanlæg i forbindelse med farmen i Pawlówko, der sættes i drift i april/maj 2005. Anlægget skal producere biogas baseret på farmens gylleproduktion. Flere biogasanlæg er planlagt og afventer myndighedsgodkendelse.

2.7 Resultater af vandkvalitetsundersøgelser

Carl Bro har gennemgået analyserapporter for drikkevand for de farme, hvor Poldanor har oplyst at der foreligger analyser. Resultaterne af de foreliggende kontrolmålinger viser, at alle værdier på nær en enkelt ammoniakmåling overholder både de polske og de danske normer for drikkevand.

Carl Bro har endvidere gennemgået en række analyserapporter for grund- og overfladevand fra de polske miljømyndigheder. I alle myndighedsrapporter er anført, at resultaterne ikke giver anledning til bemærkninger.

---

¹ 1 dyreenhed svarer til 4,3 årssøer, 175 producerede smågrise eller 35 producerede slagtesvin

På baggrund af de gennemgåede vandkvalitetsmålinger vurderes det sammenfattende, at de ikke indikerer, at Poldanor skulle opbevare eller håndtere gylle i modstrid med reglerne.

2.8 Øvrige observationer

Hverken den polske eller den danske lovgivning indeholder fuldstændige regler for den enkelte svineproduktion. De generelle regler suppleres i stedet med specifikke vilkår, der fastsættes i de lokale myndigheders miljøgodkendelse af den enkelte farm.

Miljøgodkendelsen skal, for større svineproduktioner som Poldanors, hvile på princippet om anvendelse af "bedst tilgængelig teknologi" (BAT). Ud fra dette princip vil der i danske miljøgodkendelser ofte blive stillet vilkår om systematisk styring og kontrol af en række miljøforhold. Poldanor udfører i dag styring og kontrol af miljøforholdene, men Carl Bro anbefaler på baggrund af observationer gjort under besøgene, at indsatsen styrkes yderligere indenfor følgende områder:

- a. Sikring af løbende bortpumpning af regn/smeltevand fra oversiden af de overdækkede laguner, dels for at sikre mod risiko for erosion af jordvolde og dels for at undgå at overløb af regn/smeltevand fejlagtigt forveksles med overløb af gylle, som det var tilfældet i Kujanki.
- b. Forbedring af dokumentationen for at Poldanors gyllebeholdere er tætte i form af en mere systematisk check af kontrolbrøndene ved gyllelagunerne med bund- og sikkerhedsmembran. Kontrol bør udføres i henhold til danske retningslinier (landbrugets byggeblad nr. 103.04-30).
- c. Sikring af, at logbog for flydelag føres i henhold til danske retningslinier (Skov & Naturstyrelsen vejledning "Logbog for beholdere med flydende husdyrgødning") på alle farme med gyllebeholdere, som ikke har fast overdækning. Et eksempel på vigtigheden heraf, er sagen omkring Uniechowek, hvor den korrekt førte logbog dokumenter, at Poldanor har drevet gylletanken i henhold til danske regler og retningslinier.

Det skal understreges, at de nævnte observationer ikke kan betegnes som en overtrædelse af polsk eller dansk lovgivning. Anbefalingerne er rettet mod at sikre en systematisk styring, kontrol og dokumentation af miljøforhold på en virksomhed, der producerer store gyllemængder og driver mange lokaliteter.

Bilag 1:

Notat om artikler og relaterede fotos på www.3f.dk

Baggrund

Som led i vurderingen af gyllehåndteringen på Poldanors svinefarme har IØ Fonden anmodet Carl Bro om at gennemgå 2 specifikke artikler på www.3f.dk, samt 9 tilhørende fotos, med henblik på at bestemme om artiklerne og de tilhørende fotos dokumenterer, at Poldanor ikke lever op til de danske miljøregler.

Carl Bro har gennemgået materialet, besigtiget de viste lokaliteter, samt interviewet Poldanors ledelse om de forhold, der belyses i artikler og fotos.

Vurdering

Artiklerne nævner tre punkter, hvor Poldanor påstås ikke at leve op til den danske miljølovgivning:

"Men billederne, optaget i fredags, viser med al tydelighed, at de danske svinebønder, der ejer Poldanor, stadig ikke lever op til miljøreglerne."

1. "Ét af billederne viser en gyllelagune i byen Uniechowek, som ikke er med i rapporten fra Carl Bro. Små totter af halm flyder rundt i den gigantiske gylletank." (se foto 3, 4 og 8)
2. "Andre steder dokumenterer billederne, at gyllen flyder direkte ud på jorden og ned mod en sø ved Poldanors farm i byen Dobrzyn." (se foto 2 og 5)

(www.3f.dk, lagt på 23. marts 2005)

samt:

3. "Befolkningen i den lille by Kujanki i det nordvestlige Polen klager over svinefarmens gyllelaguner, der ifølge RMF for nyligt begyndte at lække gylle ud i floden Brda, hvorfra Bydgoszczbøgerne får deres drikkevand. Der er meget tydelige spor af lækage ved gyllelagunen, ligesom der er vidner til gyllelækagen, som blev interviewet af RMF. Lagunerne er nu interimistisk sikrede med sandsække, jorden er tør igen, og gyllen løber ikke længere ud, men der er frygt for nye lækager." (se foto 9)

(www.3f.dk, lagt på 4. april 2005)

Desuden er der vist fotos (se foto 6 og 7) af flasker i en sø med fototeksten "Medicinflasker i en sø ved byen Dobrzyn, hvor Poldanor driver en svinefarm". IØ Fonden har her udbedt sig Carl Bros vurdering af, om medicinflaskerne stammer fra Poldanor.

De fire forhold vurderes i det efterfølgende hver for sig, hvorefter der gives en sammenfattende konklusion.

Indledningsvist skal det bemærkes, at der i debatten har været en del uklarhed om, hvad forskellen er på en gyllelagune og en gyllebeholder eller -tank. I citat nr.1 ovenfor bruges f.eks. både ordet lagune og ordet tank om den samme facilitet.

Hverken i den danske lovgivning eller i EU's miljøvejledning "Reference Document on Best Available Techniques for Intensive Rearing of Poultry and Pigs, 2002" findes der klare definitioner af begreberne. Normalt anvendes begrebet laguner for faciliteter, der benytter jord som en del af den bærende konstruktion og som derfor typisk har skrå sider, mens gylletanke normalt er fremstillet af stål eller beton og har lodrette vægge. Laguner har typisk en større overflade end tanke, og det vil derfor være sværere at fastholde et tæt flydelag på laguner end på tanke. Begrebet gyllebeholdere dækker i Carl Bros rapport over både laguner og tanke, men bliver andre steder også tit brugt synonymt med gylletanke.

Opbevaringsfaciliteterne i Uniechówek (foto 3, 4 og 8) ville i fagsprog blive benævnt 7 gylletanke, eller en gylletank med 7 kamre (der er forbindelse mellem kamrene).

Åbne gyllelaguner med halmtotter i Uniechówek (foto 3, 4 og 8)

I Danmark er det, under normale omstændigheder, tilladt at drive gylletanke af den viste type med flydelag. Der vil i så fald typisk være krav om, at der føres logbog over flydelagets tilstand (kontrol mindst én gang pr. måned) og at flydelaget gøres intakt senest 7 dage efter en mangelfuld overdækning er konstateret (Skov & Naturstyrelsen: "Logbog for beholdere med flydende husdyrgødning").

Poldanor har ført logbog med flydelaget på Uniechówek, kopi af bemærkninger fra 2005 blev udleveret i forbindelse med besigtigelse af farmen 21. april 2005. Logbogen viser, at beholderne var dækket af sne fra januar til 14. marts, men at der begyndte at opstå huller i flydelaget 15. marts som følge af tøvej og at der var store huller 17. marts. Logbogen bekræfter således billederne, der er taget 17. marts. I følge logbogen er flydelaget genetableret med snittet halm 18. marts. Der begynder igen at opstå små huller fra 21. marts, hvor gylleudbringning påbegyndes, hvilket accepteres i Danmark. Ved besigtigelsen 21. april var der et fuldt dækkende flydelag.

Det vurderes sammenfattende, at Poldanor har drevet gylletankene i Uniechówek i overensstemmelse med den danske lovgivning, idet der er ført løbende kontrol med flydelaget og reageret indenfor de 7 dage, som kræves i Danmark, når der er konstateret huller.

Gylle flyder ud i søen i Dobrzyn (foto 2 + 5)

Farmen i Dobrzyn samt udløbet ved søen er besøgt 21. april 2005. På baggrund af besigtigelsen samt samtaler med Poldanors ledelse vurderes det, at der er udledt en begrænset mængde jord/gylle/foderrester via farmens regnvandssystem til det udløb, der er vist på foto 2 og 5. Poldanor oplyser, at udledningen stammer fra snavs fra grisevogne og andet transportmateriel som benytter den forsænkede læsserampe. Normalt fjernes dette materiale fra læsseramperne, men dette var ikke sket i en periode på grund af sne. Da sneen smeltede, løb snavset derfor sammen med smeltevandet til regnvandsudløbet.

På besigtigelsestidspunktet kunne det konstateres, at der ikke skete udledning af gylle gennem udløbet. Det kunne også konstateres, at der var spor efter en begrænset udledning af jordholdigt materiale. Materialet lå mellem udløbet og søen, hvorimod der ikke var tegn på at der er flydt materiale direkte ud i søen.

Poldanor forklarede, at de for sikkerheds skyld har blokeret afløbet fra regnvandssystemet, og nu udbringer regnvandet på farmens marker indtil videre.

Sammenfattende vurderes det, at der ikke er belæg for påstanden om at "gylle flyder ud i søen i Dobrzyn". Hvorvidt Poldanor har, eller ikke har, levet op til de danske miljøregler, kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag, da de konkrete vilkår for afledning af regnvand stilles i godkendelsen til den enkelte farm og kan variere fra farm til farm. Afledningen af vand fra ramperne til regnvandssystemet på Dobrzyn farmen er godkendt af de lokale myndigheder.

Såfremt oplysningerne er korrekte, vurderes den miljømæssige konsekvens af udledningen at være yderst begrænset, da der i så fald kun vil være udledt en begrænset mængde blandet smeltevand/jord/gylle.

Ifølge Poldanors ledelse er der tale om en hændelse affødt af en unormal driftssituation, men da det er en hændelse, der vil kunne forekomme igen, såfremt der ikke tages forholdsregler. anbefaler Carl Bro derfor, at Poldanor sikrer sig mod gentagelser af hændelsen ved at koble afløbssystemet under læsseramperne fra regnvandssystemet og tilslutte det til gyllesystemet i stedet. Regnvandssystemet kan herefter genåbnes.

Læk i gyllelagune i Kujanki (foto 9)

Foto nr. 9 viser sandsække placeret på kanten af gyllelagunen ved Poldanors svinefarm i Kujanki. Ifølge fototeksten har man lagt sandsækkene for at forhindre, at gyllen skal sive ud og ødelægge drikkevandsforsyningen til borgerne i Bydgoszcz.

Carl Bro besigtigede lagunen 20. april 2005. Sandsækkene var fjernet og indholdet lagt ud over volden som befæstelse. Der var spor efter et overløb ned langs jordvoldens ydersider. Lagunen er for nylig etableret af Poldanor og er med lukket plastmembran omkring gyllen. Poldanors ledelse forklarede, at det ikke var gylle, men en mindre mængde smeltevand oven på plastdugen, der var løbet ud over siderne, og at sandsækkene var lagt på for at forhindre yderligere overløb af smeltevand med heraf følgende risiko for destabilisering af jordvolden. Overdækningen over gyllen kunne konstateres at være tæt og der stod smeltevand i søer over overdækningen, hvilket bekræfter Poldanors udsagn. Der blev udtaget en mindre prøve nedenfor diget hvor smeltevandet var løbet ud, men der var ingen visuelle tegn på gyllerester i sandet.

Carl Bro vurderer sammenfattende, at gyllelagunen i Kujanki ikke er eller har været læk, men at det er smeltevand, der er løbet ud over siden på jordvolden og få meter ud på marken omkring lagunen. Vandforsyningen i Bydgoszcz vurderes således ikke at have været truet fra denne hændelse.

Carl Bro anbefaler dog, at Poldanor strammer op på rutinerne for afledning af regn- og smeltevand fra de overdækkede laguner, idet det ikke kan afvises at gentagne hændelser af samme slags vil kunne destabilisere lagunekonstruktionen med heraf følgende risiko for brud på membranen omkring gyllen.

Medicinflasker i sø (foto 6 og 7)

Foto nr. 6 og 7 (det er samme motiv fra forskellige vinkler) angives at vise tomme flasker i en sø ved byen Dobrzyn, hvor Poldanor har en svinefarm. Der er formentlig tale om en redigeringsfejl, for søen på billederne ligger ikke i Dobrzyn, men nær Poldanors farm i Czarnowezy. Carl Bro besigtigede farmen i Czarnowezy og søen 20. april 2005. Flaskerne var væk og Poldanor oplyste, at de havde samlet dem op og bortskaffet dem i uge 2 2005. Ifølge Poldanor er billederne således ikke taget i marts måned 2005, men formentlig i december 2004.

På samme sted ved søen som de viste flasker fandt Carl Bro emballagen fra medicin i pilleform med teksten "Fuchsoral" für Fühse. Der er tale om vaccine til ræve mod rabies (hundegalskab).

For at undersøge sagen yderligere besigtigede Carl Bro Poldanors medicinlager i Przechlewo samt en af virksomhedens opsamlingsenheder for medicinaffald i Uniechówek. Medicinlageret var som foreskrevet aflåst og der kunne ikke findes flasker magen til den type, der er vist på billederne. Tilstedeværelsen af opsamlingsenheder for den pågældende affaldstype samt udlevering af kopier af kvitteringer for bortskaffelse af "glas emballage, der har indeholdt farlige produkter" indikerer, at Poldanor har et system til forsvarlig bortskaffelse af denne type affald fra farmene.

Carl Bro vurderer derfor sammenfattende, at det ikke er sandsynliggjort, at flaskerne stammer fra Poldanor.

Samlet vurdering

Carl Bro har gennemgået artikler og fotos, besigtiget de omtalte lokaliteter samt interviewet Poldanors ledelse. På den baggrund vurderer Carl Bro samlet, at artikler og fotos ikke kan sandsynliggøre, at Poldanor ikke lever op til danske miljøregler.

Fotos og fototekster fra www.3f.dk

Foto 1: Her ses Poldanors farm i Naclaw.

Foto 2: Et udløb ved Poldanors svinefarm i byen Dobrzyn i Polen.

Foto 3: En uoverdækket gyllebeholder ved en Poldanor svinefarm i byen Uniechowek.

Foto 4: Gyllebeholder, der åbenlyst ikke er dækket til, ved Poldanors svinefarm i Uniechowek.

Foto 5: Gyllen bliver ledt direkte ud af et drænrør ved byen Dobrzyn.

Foto 6: Brugte medicinflasker i en sø ved byen Dobrzyn, hvor Poldanor driver en svinefarm.

Foto 7: Flere medicinflasker ved en sø ved byen Dobrzyn.

Foto 8: Her ses Poldanors gyllebeholder i Uniechiowek.

Foto 9: Den polske radiostation RMF har på sin hjemmeside lagt dette billede ud, der viser, at man har lagt sandsække langs kanten på gyllelagunen ved den danske svinefarm ved byen Kujnanki for at forhindre, at gyllen skal sive ud og ødelægge det grundvand, der forsyner 300.000 indbyggere i Bydgoszcz med rent vand.

Foto: Dariusz Proniewicz, RMF

Bilag 2:

Kommentarer til kritik af Poldanor delrapport fra december 2004

Baggrund

Som led i vurderingen af gyllehåndteringen på Poldanors svinefarme har IØ Fonden anmodet Carl Bro om at kommentere den kritik, der blev rejst af Carl Bros første delrapport om Poldanor, dateret 15. december 2004.

Kritikken er rejst i artikel med titlen "Ekspertter afviser gylleundersøgelse" lagt på www.3f.dk d. 16. december 2004.

Kommentarer til kritik af Poldanor delundersøgelse

Den rejste kritik retter sig især mod delundersøgelsens konklusioner vedrørende tætheden af gyllelagunerne i Mietno og Koczala (bundmembraner), samt miljøeffekterne af de åbne laguner.

Kritikken vedrørende tætheden af gyllelagunerne understøtter 3F med udtalelser fra Teknologisk Institut om, at Poldanors laguner ikke lever op til de danske regler, idet myndighederne aldrig ville tillade en gyllelagune af fliser som Poldanors. Desuden anføres det, at det ville kræve en (delvis) tømning af lagunen, at tjekke om der er bundmembran.

Carl Bros konklusion om, at de to laguner har bundmembraner, er baseret på en stikprøve boring og opgravning udført af Poldanor i overkanten af én af lagunerne på hver af de to farme. Stikprøveopgravningen i Mietno viste, at lagunen under overfladens beton er forsynet med et lag sand og to membraner, og under membranerne er der yderligere et lag sand og et lag letbeton. I Koczala kunne det konstateres, at der under lagunen er etableret bundmembran og drænlag. Det vurderes, at det samme er tilfældet for de to øvrige laguner, der i øvrigt er identiske og etableret på samme tidspunkt.

Det var ikke praktisk muligt indenfor den afsatte tidsramme at tømme og rengøre lagunerne, samt fjerne overliggende betonelementer for at konstatere om der lå en membran under lagunerne.

Det skal bemærkes, at Poldanor efterfølgende har oplyst, at konstruktionstegninger for lagunerne på den ene farm (Mietno) bekræfter, at lagunerne er etableret med dobbelt membran under betonplade og armeret betonlag. For den anden farm (Koczala) eksisterer der ifølge Poldanor ikke konstruktionstegninger.

Teknologisk Institut (v. Arne Damgård Jensen) er efterfølgende kontaktet, og oplyser at han ikke havde haft lejlighed til at læse Carl Bros rapport inden 3F bad ham om at kommentere på nogle konkrete fotos. Arne Damgård Jensen havde i øvrigt til 3F oplyst, at opbevaring af gylle i laguner uden bundmembran ikke behøver at udgøre et miljøproblem, da gyllen selv vil virke som tætningsmiddel. Dette er dog ikke gengivet i artiklen.

Sammenfattende fastholder Carl Bro vurderingen af, at der er bundmembraner under lagunerne på de to farme.

Kritikken vedrørende miljøeffekter af åbne laguner understøtter 3F med udtalelser fra Skov & Naturstyrelsen (S&N) samt Danmarks Miljøundersøgelser (DMU). Kritikken går på at åbne gyllelaguner har skadelig effekt på miljøet, og at det ikke er seriøst at konkludere noget om miljøbelastningen fra Poldanors svinefarme efter bare tre dages undersøgelser.

Carl Bros konklusion vedrørende miljøeffekter er foretaget på baggrund af:

- Poldanors egenkontrol med udsivning fra laguner
- løbende kontrolmålinger fra Poldanors drikkevandsboringer
- de polske myndigheders målinger af kvælstof- og nitratindholdet i grund- og overfladevand nær Poldanors farme
- en oversigt over kvælstoffølsomme områder (fra de polske myndigheders hjemmeside)
- en visuel besigtigelse af to større søer i nærheden af bl.a. Koszala farmen med de åbne laguner

Konklusionen af delundersøgelsen skal ses i lyset af disse forudsætninger samt at tidsrammen for besøgene var 3 dage, hvilket begge dele fremgår af rapporten. I den forbindelse bør det understreges, at Carl Bro ikke havde til opgave at vurdere miljøeffekterne, men udelukkende *at undersøge, om Poldanor overholder den polske henholdsvis den danske miljølovgivning*. Det har aldrig været hensigten at udføre en detaljeret undersøgelse af virkningerne på miljøet (VVM eller lignende).

Både S&N (v. kontorchef Søren S. Kjær) og DMU (v. Jesper Bak) er efterfølgende kontaktet, og oplyser samstemmende, at de ikke havde haft lejlighed til at læse Carl Bros rapport inden de udtalte sig, og at de udelukkende udtalte sig generelt om, hvordan de nævnte problematikker normalt vurderes i Danmark, og ikke om den konkrete sag i Polen.

Samlet vurdering

Carl Bro har kontaktet de i artiklen af 16. december 2004 omtalte institutioner, og disse kontakter har ikke givet grundlag for ændring af konklusionerne i Carl Bros rapport fra december 2004.

De danske institutioner har udtalt sig generelt om forhold i Danmark, ikke om den konkrete sag i Polen, og de har ikke haft lejlighed til at læse Carl Bros delrapport om Poldanor inden de udtalte sig.

Bilag 3:

Liste over anvendt nøglelovgivning mv.

Dansk og EU lovgivning

1. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 604 af 15. juli 2002 om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage mv.
2. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 723 af 12. september 1997 om kontrol af beholdere for flydende husdyrgødning, ensilagesaft eller spildevand.
3. Landbrugets BAT byggeblade vedrørende staldindretning, gyllelaguner, gyllebeholdere, konstruktion af gyllekanaler mv. Kan findes på www.landscentret.dk.
4. Reference Document on Best Available Techniques for Intensive Rearing of Poultry and Pigs, European Commission, November 2002 (EU-BREF). Kan downloades fra <http://eippcb.jrc.es/>.

Polsk lovgivning

5. Polsk bekendtgørelse af 26. juli 2000 om gødning og anvendelse af gødning (Dz. U. Nr. 89, position 991) med senere ændringer.
6. Polsk bekendtgørelse af 2. april 2004 om gødning og anvendelse af gødning (Dz. U. Nr. 91, position 876).
7. Polsk bekendtgørelse af 23. december 2002 om reduktion af nitratbelastning fra landbrugsaktiviteter (Dz. U. 4, position 44).